

tique-objet, og dels som de politiske beslutninger og handlinger, *politique-sujet*. Andre, for eksempel Peter Paret, henviser til Clausewitz' læsning af Machiavelli og opfatter hans politik-begreb som statsinteressen, *ragione di stato*. Men igen, dette væsentlige fortolkningsproblem havde fortjent en behandling i en dansk udgave.

Bemærkningerne til den nye danske udgave af Clausewitz' værk har drejet sig om bind 3. Det må dog ikke herved glemmes, at hovedparten af bogen, nemlig de to første bind, er en samvittighedsfuld og kompetent oversættelse af værket. Nils Berg har her udført en fornem bedrift, som fortjener al anerkendelse. Og trods det manglende sagregister også anerkendelse til forlaget Rhodos, der har turdet binde an med udgivelsen.

Niels Amstrup

Robert A. Dahl, *Democracy, Liberty, and Equality*, Oslo: Norwegian University Press, 1986, 286 s.

Robert A. Dahl har i årtier været en af statskundskabens mest fremtrædende skikkelser. Udover lærebøger i amerikansk og komparativ politik foreligger talrige indflydelsesrige værker fra hans hånd. Af bøger fra 1950'erne kan nævnes *Politics, Economics, and Welfare* (med Charles Lindblom) og *A Preface to Democratic Theory*. I 1960'erne kom *Who Governs?* samt den af Dahl redigerede *Political Oppositions in Western Democracies*. Fra 1970'erne stammer *After the Revolution?*, *Polyarchy, Regimes and Oppositions* (red.) og *Size and Democracy* (med Edw. Tufte). I første halvdel af 1980'erne har Dahl blandt andet publiceret *Dilemmas of Pluralist Democracy* (1982) og *A Preface to Economic Democracy* (1985).

Den røde tråd i Dahls forfatterskab er demokratiets teori og praksis, der belyses under skiftende og stadig nye synsvinkler. Den netop udgivne bog viser, at Dahls tanker om demokrati, kapitalisme og socialisme (eller som titlen angiver demokrati, frihed og lighed) havde taget form allerede i 1940'erne. Bogen er en nyttig samling af i alt 10 artikler, der tidligere er publiceret i vidt forskellige tidsskrifter og bøger. Den første af artiklerne udkom i 1940, de seneste i 1984. Desuden har Dahl skrevet en introduktion med interessante synspunkter og oplysninger. Til sidstnævnte hører, at bogens tre første kapitler oprindeligt indgik i Dahls Ph.D. afhandling, der blev skrevet i en af verdenshistoriens mørke perioder (september 1939-maj 1940), hvor det var umuligt at vide, om demokratiene ville overleve, og i bekræftende fald med hvilken økonomisk orden. Om den tid, skriver han: "...greatly strengthened my belief that the nature of the economic order – whether capitalist, socialist, or whatever – ought to be subordinate to the primary values of democracy, collective self-determination, democratic liberties, and the equal intrinsic worth of all human beings" (s. 22).

Denne programerklæring er dækkende for bogens tre første kapitler og, i ikke mindre grad, for hans arbejder i 1970'erne og 1980'erne. Ironisk nok var Dahl indtil for nylig bedst kendt i Danmark for *Who Governs?*, der i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne blev udlagt som et af "pluralismens" hovedværker, omend Dahl selv har betegnet bogen som en af de mindst teoretiske han nogensinde har præsteret, idet der

tique-objet, og dels som de politiske beslutninger og handlinger, *politique-sujet*. Andre, for eksempel Peter Paret, henviser til Clausewitz' læsning af Machiavelli og opfatter hans politik-begreb som statsinteressen, *ragione di stato*. Men igen, dette væsentlige fortolkningsproblem havde fortjent en behandling i en dansk udgave.

Bemærkningerne til den nye danske udgave af Clausewitz' værk har drejet sig om bind 3. Det må dog ikke herved glemmes, at hovedparten af bogen, nemlig de to første bind, er en samvittighedsfuld og kompetent oversættelse af værket. Nils Berg har her udført en fornem bedrift, som fortjener al anerkendelse. Og trods det manglende sagregister også anerkendelse til forlaget Rhodos, der har turdet binde an med udgivelsen.

Niels Amstrup

Robert A. Dahl, *Democracy, Liberty, and Equality*, Oslo: Norwegian University Press, 1986, 286 s.

Robert A. Dahl har i årtier været en af statskundskabens mest fremtrædende skikkelser. Udover lærebøger i amerikansk og komparativ politik foreligger talrige indflydelsesrige værker fra hans hånd. Af bøger fra 1950'erne kan nævnes *Politics, Economics, and Welfare* (med Charles Lindblom) og *A Preface to Democratic Theory*. I 1960'erne kom *Who Governs?* samt den af Dahl redigerede *Political Oppositions in Western Democracies*. Fra 1970'erne stammer *After the Revolution?*, *Polyarchy, Regimes and Oppositions* (red.) og *Size and Democracy* (med Edw. Tufts). I første halvdel af 1980'erne har Dahl blandt andet publiceret *Dilemmas of Pluralist Democracy* (1982) og *A Preface to Economic Democracy* (1985).

Den røde tråd i Dahls forfatterskab er demokratiets teori og praksis, der belyses under skiftende og stadig nye synsvinkler. Den netop udgivne bog viser, at Dahls tanker om demokrati, kapitalisme og socialisme (eller som titlen angiver demokrati, frihed og lighed) havde taget form allerede i 1940'erne. Bogen er en nyttig samling af i alt 10 artikler, der tidligere er publiceret i vidt forskellige tidsskrifter og bøger. Den første af artiklerne udkom i 1940, de seneste i 1984. Desuden har Dahl skrevet en introduktion med interessante synspunkter og oplysninger. Til sidstnævnte hører, at bogens tre første kapitler oprindeligt indgik i Dahls Ph.D. afhandling, der blev skrevet i en af verdenshistoriens mørke perioder (september 1939-maj 1940), hvor det var umuligt at vide, om demokratiene ville overleve, og i bekræftende fald med hvilken økonomisk orden. Om den tid, skriver han: "...greatly strengthened my belief that the nature of the economic order – whether capitalist, socialist, or whatever – ought to be subordinate to the primary values of democracy, collective self-determination, democratic liberties, and the equal intrinsic worth of all human beings" (s. 22).

Denne programerklæring er dækkende for bogens tre første kapitler og, i ikke mindre grad, for hans arbejder i 1970'erne og 1980'erne. Ironisk nok var Dahl indtil for nylig bedst kendt i Danmark for *Who Governs?*, der i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne blev udlagt som et af "pluralismens" hovedværker, omend Dahl selv har betegnet bogen som en af de mindst teoretiske han nogensinde har præsteret, idet der

er tale om en empirisk analyse af ændringen af styreformen i New Haven fra oligarki til pluralisme over en periode på to hundrede år.

Nok så interessante er Dahls tidligste og senere arbejder. Den nye bogs første kapitel, "On Theory of Democratic Socialism" (fra 1940 og hidtil nærmest ukendt) er et forsvar for "markedssocialisme", der ikke er en universalløsning på problemerne, men demokratisk set at foretrække frem for konventionel, liberal kapitalisme på den ene side og autoritær, central planlægning på den anden. Bogens andet kapitel, "Marxism and Free Parties" (publiceret 1974) er en sober og sympatisk analyse af Marx' og Engels' meget få tanker om det post-revolutionære socialistisk/kommunistiske samfunds politiske systemer. Man kan ifølge Dahl nok forstå denne mangel ud fra Marx' og Engels' egne forudsætninger, men den er og bliver teoretisk utilfredsstillende for en nutidig demokrat. Der vil være interessekonflikter i alle komplekse samfund, og spørgsmålet er, hvordan de håndteres på demokratisk vis. Det tredje kapitel (publiceret 1947) er en kritik af især det britiske Labour Party, der valgte den centralistiske nationaliseringsvej frem for "Workers' control of industry": "Is there no way of providing the workingman with new status, new dignity, and what is perhaps most crucial, new responsibility, without destroying the ultimative supremacy of community needs?" (s. 99).

Dette tema dukker op i adskillige af Dahls senere arbejder. Som for at demonstrere dets fortsatte relevans og kontinuiteten i forfatterskabet er bogens kapitel 4 en artikel fra 1984 med titlen "Democracy in the Workplace: Is it a Right or a Privilege?". I en udførligere version indgår artiklen i *A Preface to Economic Democracy* fra 1985. Kapitel 4 og sidstnævnte bog rummer den hidtil nok stærkeste argumentation for økonomisk demokrati med udgangspunkt i betragtningen: "if democracy is justified in governing the state, it must also be justified in governing economic enterprises; and to say that it is not justified in governing economic enterprises is to imply that it is not justified in governing the state" (s. 101). Kapitlet er nærmest en smagsprøve på den udførligere argumentation for politisk og økonomisk demokrati, der findes i Dahls ovennævnte bøger fra 1982 og 1985.

Disse bøger trækker imidlertid i betydelig udstrækning på et par tidligere artikler, der er optrykt i den nu foreliggende bog, nemlig kapitel 6, "On Removing Certain Impediments to Democracy in the United States" fra 1977 og især "Procedural Democracy" fra 1979, hvis titel kunne lede tanken hen på parlamentariske forretningsordener, men som i virkeligheden dækker over en konsekvent og dybsindig fremstilling af de antagelser, der gælder for de samfund og sammenslutninger, der bør styres demokratisk, og de principper, der må følges i demokratiske beslutningsprocesser. Sat på spidsen implicerer Dahls argumentation, at man ikke uden at modsige sig selv kan være demokrat og modstander af økonomisk demokrati. Deri har han utvivlsomt ret. Hvad man som demokrat kan og bør diskutere, er den nærmere udformning af økonomiske virksomheders styreform.

Democracy, Liberty, and Equality rummer eksempler på andre af de problemstillinger, der optager Dahl. Kapitel 5 om "Federalism and the Democratic Process" (fra 1983) beskæftiger sig blandt andet med problemet om, hvordan man teoretisk set afgrænser det "folk", der har ret til folkestyre. Det er et skrækkelig komplekst spørgsmål, som Dahl også har behandlet i *After the Revolution, Size and Democracy* og *Dilemmas of Pluralist Democracy*. Beslægtet med dette problem er spørgsmålet om

relationerne mellem forskellige niveauer i politiske systemer, som behandles i kapitel 9 om "Polyarchy, Pluralism, and Scale", der er en i *Scandinavian Political Studies* optrykt Stein Rokkan forelæsning holdt i Bergen 1984. Pluralisme er ligeledes et centralt fænomen for Dahl. Det behandles blandt andet i bogens afsluttende kapitel, hvis første version er et IPSA-papir fra 1976. Det fremhæver på den ene side pluralismens uundgåelighed og nødvendighed og på den anden side de mere ubehagelige konsekvenser, den kan medføre i henseende til fastfrysning af politisk ulighed. Denne problematik er fremstillet udførligere i *Dilemmas of Pluralist Democracy* fra 1982.

Endelig fremhæver Dahl i introduktionen, at bogen ikke behandler det problem, der består i, at økonomien i vore dage overskrider de politiske systemers grænser og derfor kan undergrave folkenes selvbestemmelsesret. Det er et problem, som må behandles "...if we are to have an acceptable vision of political and economic alternatives for the twenty-first century" (s. 21).

Bogen giver kort sagt et godt indtryk af de mange og vigtige demokratiske problemer, der har optaget Dahl lige siden han arbejdede på sin Ph.D. afhandling i 1939/40. Den viser også Dahl som forsker i stadig udvikling. Han har altid noget vigtigt at sige. Man må glæde sig over, at Dahl er en af de tre internationalt fremtrædende samfundsforskere, der deltager i Institut for Statskundskabs åbne symposium i slutningen af januar 1987 om deltagelses- og styringsproblemer i moderne demokratiske samfund.

Erik Damgaard

Carsten Svane Hansen og Thorkil Green Nielsen, *De Tolv. Grundbog om EF*, Herning: Systime, 1986, 224 s., 78,00 kr.

Forfatterne erklærede målsætning er at analysere EF ud fra et "helhedsperspektiv" og derved tilvejebringe grundlag for fortrinsvis gymnasiasters, HF-studerendes og seminaristers selvstændige stillingtagen og vurdering.

Helhedsperspektiv forstås som inddragelse af økonomiske, politiske, geografiske, historiske og sociale forhold. Teksten veksler mellem faktuelle redegørelser og teori-gennemgang, og forfatterne søger at inddrage både regionale, nationale og internationale forhold. Bogen er rig på umiddelbart forståelige figurer og relevant tabelmateriale.

Svane Hansen og Green Nielsen vil således det hele, og det på 224 sider. Makkerparret scient. pol. og journalist er en begavet konstellation, når målet er en fagligt fuld forsvarlig og samtidig læselig bog. Forsøget er næsten lykkedes. Men bogen ville have haft godt af endnu en tur gennem skrivemaskinen. Derved kunne forfatterne have fået ram på nogle fejl og upræcisheder, i højere grad have afstemt kapitlerne efter hinanden og ikke mindst fået integreret omtalen af EF-pakken i de relevante afsnit, i stedet for nu hvor pakke-diskussionen virker påklistret.

Bogens to første kapitler er ikke så gode som resten. I det første introduceres den historiske baggrund for EFs dannelse. Afsnittet er så kort, at det uvægerligt resulterer i store udeladelser. Den forudsætningsløse læser, som man henvender sig til, lades alvorligt i stikken, fordi EFs økonomiske aspekter bogen igennem kraftigt dominerer